

І.С. Крамаренко, канд. екон. наук, доцент

**Миколаївський міжрегіональний інституту розвитку людини
Університету «Україна»**

Д.С. Войт, канд. екон. наук, докторант

Л.О. Кравець, старш. викладач

Міжнародний університет бізнесу і права

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена значним скороченням сукупного інвестиційного потенціалу, диспропорцій інвестиційного забезпечення розвитку окремих галузей і регіонів та закріплення тенденцій сировинно-орієнтованої моделі функціонування економіки. Досліджено динаміку мультиплікатора та акселератора інвестицій в економіці України. Визначено, що до основних причин недостатньої ефективності капітального інвестування в економіку є слабка орієнтація інвестиційних вкладень на стратегічний розвиток підприємств та держави в цілому. Доведено, що першочерговими завданнями на сучасному етапі є пошук фінансової, зовнішньоекономічної, політичної та соціальної рівноваги, що дозволить забезпечити стабільні умови розвитку національної економіки та стимулюватиме приріст інвестиційного потенціалу за рахунок покращення інвестиційного клімату, детінізації економіки і припливу зовнішніх інвестицій.

Ключові слова: національна економіка, інвестиційний потенціал, мультиплікатор інвестицій, економічне зростання

Постановка проблеми. В умовах нинішнього соціально-економічного становища України, що характеризується проявом гострих кризових явищ та макроекономічної нестабільності, ефективне використання інвестиційного потенціалу країни, що повинно спрямовуватися насамперед на стабілізацію економічних процесів та створення підвалин для економічного зростання й підвищення

конкурентоспроможності національної економіки є одним з нагальних та актуальних проблем сьогодення.

Аналіз ефективності реалізації інвестиційного потенціалу відіграє ключову роль у державному управлінні, оскільки від того, наскільки об'єктивно та всебічно здійснюється оцінювання залежать тактичні та стратегічні рішення, що впливають на темпи зростання економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження впливу інвестицій на стан національної економіки та розвиток макроекономічних процесів є предметом дослідження багатьох відомих., серед яких Сімків Л.Є. та Даляк Л.А. [1], Паршин Ю.І. [2], Харазішвілі Ю.М. та Назарага І.М. [3] та багато інших вітчизняних науковців. На сьогодні розроблено ряд економіко-математичних моделей, що дозволяють визначати вплив інвестицій на різні аспекти економічного зростання та стан національної економіки та прогнозувати потребу в інвестиціях. Водночас, сучасні умови економічної нестабільності та зростаючі потреби в інвестиціях, що здатні привести економічну систему до стану рівноваги та забезпечити сталий розвиток економіки потребують дослідження ефективності використання наявного потенціалу у контексті забезпечення економічного зростання та визначення обсягів додаткових потреб інвестицій.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення економічної оцінки ефективності використання інвестиційного потенціалу національної економіки у контексті впливу на економічне зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність реалізації інвестиційного потенціалу національної економіки у найбільш загальному вигляді проявляється через інвестиційний процес, який виступає сполучним елементом між сукупним попитом і пропозицією.

Погоджуємося з думкою Сімківа Л.Є. та Даляк Л.А, що «узагальнюючим показником, що відображає стан розвитку економіки країни, є валовий внутрішній продукт (ВВП). Чим більші обсяги інвестицій у поточному році, тим більшим може бути обсяг ВВП країни в майбутньому періоді. Сьогодні як ніколи потрібна швидка віддача від укладених коштів, щоб максимально сприяти виходу економіки з кризового стану». [1]

Згідно з дослідженнями Харазішвілі Ю.М. та Назараги І.М., зв'язок між інвестиціями й економічним зростанням реалізується трьома шляхами:

1) збільшення сукупного попиту, що обумовлює одночасно зростання

інфляції (дефлятора ВВП) і наявного доходу домогосподарств, збільшуючи заощадження і, як наслідок, інвестиції, що збільшує

виробничий капітал, збільшуючи зайнятість і сукупну пропозицію, скорочуючи, тим самим, інфляцію;

2) нагромадження виробничого капіталу. Збільшення обсягу надходжень інвестицій спочатку збільшує сукупний попит та інфляцію, тобто розрив між сукупним попитом і сукупною пропозицією, але з незаним запізненням збільшує виробничий капітал, тобто збільшує сукупну пропозицію;

3) збільшення завантаження виробничого капіталу в поточному періоді [3].

Доцільно зазначити, що інвестиційний процес в економіці має двояку природу, зокрема за своєю сутністю, він передбачає вкладення інвестиційних ресурсів з метою отримання певного економічного ефекту (на макрорівні це приріст ВВП), а з іншого боку - частина ВВП виступає складовою інвестиційного потенціалу та джерелом наступних інвестиційних вкладень. Таким чином, інвестиційний процес потрібно розглядати водночас і як витрати, і як результат.

Двоякість інвестиційного процесу у загальному вигляді проявляється через взаємодію мультиплікатора і акселератора, які в свою чергу можна вважати узагальнюючими показниками ефективності реалізації інвестиційного потенціалу.

Перше поняття мультиплікатора в економічній теорії використав Р. Кан [4] для визначення впливу інвестицій на рівень зайнятості населення. Учений довів, що зміни у величині зайнятості виступають функцією від змін у сумі чистих інвестицій при умові, що рівень доходів населення, схильність до споживання, а також інші визначені умови є заданими та піддаються ефективному коригуванню за допомогою державних інструментів. Продовження досліджень щодо виявлення співвідношення між інвестиціями, зайнятістю та граничною схильністю до споживання здійснив Дж. М. Кейнс, який встановив, що зростання інвестицій в основний капітал приводить до збільшення національного доходу за рахунок збільшення зайнятості населення, зростання його доходів та, відповідно, зростання схильності до заощаджень [5].

В сучасних наукових дослідженнях, мультиплікатор інвестицій використовують насамперед для оцінки впливу інвестицій на формування національного доходу. Сутність теорії мультиплікатора полягає в тому, що збільшення капіталовкладень приводить до збільшення валового внутрішнього продукту суспільства на величину більшу, ніж первинне зростання капіталовкладень. Математично, розрахунок мультиплікатора здійснюється за формулою:

$$k_m = \frac{\Delta \text{ВВП}}{\Delta I} \quad (1)$$

де, k_m – мультиплікатор;

$\Delta \text{ВВП}$ – зміна валового внутрішнього продукту;

- приріст інвестицій.

На основі мультиплікатора, можна визначити прогнозований приріст національного доходу під впливом збільшення (зменшення) темпів інвестування:

$$\Delta \text{ВВП} = k_m \times \Delta I \quad (2)$$

Чим вищим є ефект мультиплікатора, тим ефективніше використовуються інвестиційний потенціал у країні. Використовуючи модель мультиплікатора також можна здійснювати прогнозування зростання національного доходу під впливом планового залучення інвестицій а також моделювати потрібні обсяги інвестицій, що необхідні для запланованого зростання ВВП.

Важливим показником взаємозв'язку між інвестиціями та економічним зростанням є акселератор інвестицій. Зокрема, науковець Паршин Ю.І. стверджує, що з використанням акселератора можна визначити ефект прискорення розвитку національної економіки.

Таким чином, в моделі економічного зростання дія мультиплікатора інвестицій трактується як приріст національного доходу (під впливом приросту попиту на продукцію і послуги), що у k -разів більший ніж приріст інвестицій у тому самому періоді, у той час як акселератор показує обсяг інвестицій у певному t , які необхідні для приросту виробництва у періоді $t+1$, що є у k разів меншими за приріст цього виробництва.

На нашу думку, показники мультиплікатора та акселератора інвестицій у загальному вираженні інтерпретують ефективність використання інвестиційного потенціалу у контексті його вкладу в економічне зростання країни та виступають інструментами моделювання потреб в інвестиціях для забезпечення сталого розвитку економіки в нестабільних умовах.

З використання статистичних даних за період 2006-2017 років проведено розрахунок показників мультиплікатора та акселератора інвестицій в економіці України. Вихідні дані для розрахунку показників мультиплікатора наведено у таблиці 1. Як показують результати розрахунків, зростання вартості капітальних інвестицій на 1 млн. грн. у 2008-2010 роках призводило до зростання ВВП на 1,08-1,35 млн. грн. У 2011-2012 році темпи приросту капітальних інвестицій в економіку були в середньому вищими , ніж темпи приросту ВВП, що не призвело в цих

роках до мультиплікативного ефекту, проте як свідчать дані таблиці, результати попереднього інвестування зумовили приріст ВВП у 2013-2015 роках, що дозволило певним чином зберегти певні темпи економічного зростання у цьому періоді.

1. Розрахунок показників мультиплікатора інвестицій в економіці України

Період	Капітальні інвестиції, млн грн		ВВП у факт. цінах, млн. грн.	Δ ВВП	Мультиплікатор, k_m
2006	188486		565018		
2007	222679	1,18	751106	1,33	1,13
2008	272074,0	1,22	990819	1,32	1,08
2009	192878,0	0,71	947042	0,96	1,35
2010	180575,5	0,94	1079346	1,14	1,22
2011	241286,0	1,34	1299991	1,20	0,90
2012	273256,0	1,13	1404669	1,08	0,95
2013	249873,4	0,91	1465198	1,04	1,14
2014	219419,9	0,88	1586915	1,08	1,23
2015	273116,4	1,24	1988544	1,25	1,01
2016	359216,1	1,32	2385367	1,20	0,91
2017	448461,5	1,25	2445587	1,03	0,82

Джерело: розраховано автором за даними державної служби статистики України

У 2016-2017 рр. темпи приросту капітальних інвестицій випереджають зростання економіки, що дає надію виникнення мультиплікативного ефекту із запізненням у 2018-2020 роках. Проте, слід мати на увазі, що при збереженні наявних тенденцій щодо скорочення виробничого потенціалу та темпів втрати людського капіталу, ефект мультиплікатора може не спрацювати.

У таблиці 4.6. проведено розрахунок акселератора інвестицій, що здійснювався на підставі зведених статистичних даних та формули 3. Аналізуючи результати розрахунків слід відмітити, що найвищий показник акселератора інвестицій (3,63) характерний для 2014 року, в якому приріст економічної активності в економіці у 2012-2013 роках зумовив збільшення інвестицій в економіку у 2014 році майже у 3,5 разів. У 2010 році спостерігається різке зниження акселератора до негативного значення (-4,2), що пов'язано з від'ємним приростом ВВП та зниженням ділової активності в економіці 2008-2009 років внаслідок фінансової кризи.

Сповільнення акселератора у 2016 році до значення 0,89 викликане насамперед наслідками економічної кризи 2014-2015 років, яка була пов'язана із значними втратами економічного потенціалу країни внаслідок окупації частини території, відтоком іноземних інвестицій та скороченням виробництва.

2. Розрахунок показників акселератора інвестицій в економіці України

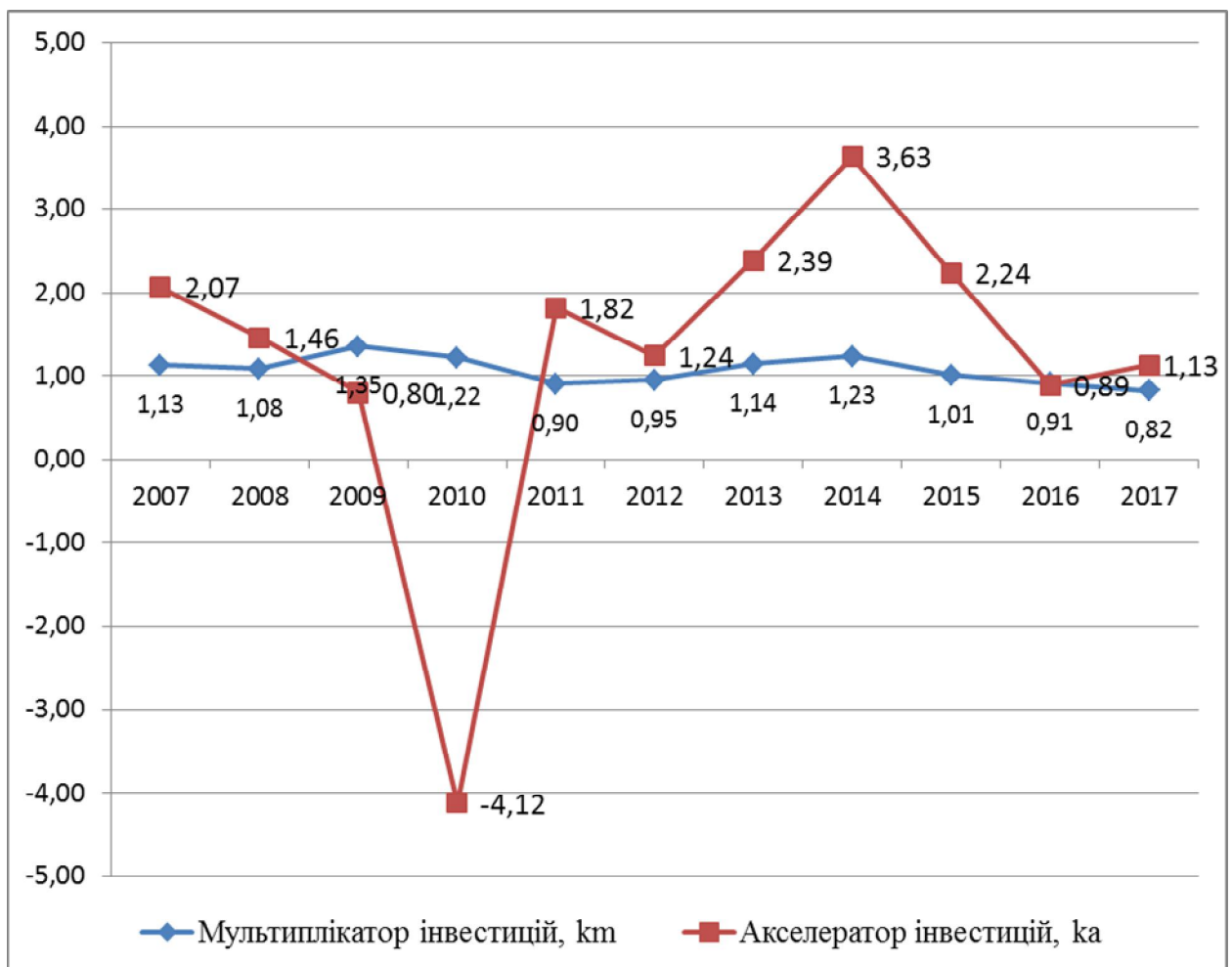
	Капітальні інвестиції, млн. грн. (I)	ВВП у факт. цінах млн. грн.	$\text{ВВП}_{t-1} - \text{ВВП}_{t-2}$	Акселератор інвестицій, k_a
2005	125254	457325	-	-
2006	188486	565018	-	-
2007	222679	751106	107693	2,07
2008	272074,0	990819	186088	1,46
2009	192878,0	947042	239713	0,80
2010	180575,5	1079346	-43777	-4,12
2011	241286,0	1299991	132304	1,82
2012	273256,0	1404669	220645	1,24
2013	249873,4	1465198	104678	2,39
2014	219419,9	1586915	60529	3,63
2015	273116,4	1988544	121717	2,24
2016	359216,1	2385367	401629	0,89
2017	448461,5	2445587	396823	1,13

Джерело: розраховано автором за даними державної служби статистики України [Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]

На рис. 1 наведено динаміку мультиплікатора та акселератора інвестицій в економіці України. Таким чином, результати проведеного аналізу показали, що ефективність використання інвестиційного потенціалу країни з позиції їх впливу на економічне зростання (мультиплікатор інвестицій) та продукування інвестиційних ресурсів економікою (акселератор інвестицій) залежать насамперед від стабільності розвитку економіки. Значні коливання (спад) показників мультиплікатора

у періоди загострення економічних криз, (зокрема 2008-2010 та 2014-2015) свідчать про те, що потенціал інвестицій як інструменту економічної стабілізації використовується недостатньо ефективно. На підставі проведених досліджень визначено, що до основних причин недостатньої ефективності капітального інвестування в економіку є слабка орієнтація інвестиційних вкладень на стратегічний розвиток підприємств та держави в цілому [7-11].

Значна частина інвестицій спрямовується у коротко- та середньострокові проекти, або на екстенсивне відтворення основних засобів внаслідок достатньо серйозного рівня фізичного зносу потужностей.

Динаміка мультиплікатора та акселератора інвестицій в економіці України

Про це свідчить структура капітальних інвестицій за видами активів, серед яких впродовж всього останніх 10 років майже 97% інвестицій спрямовувалося в матеріальні активи, зокрема будівлі, машини та

обладнання. Як показує досвід розвинених країн, основними напрямками капітальних інвестицій, що мають виключне значення для зростання економіки у довгостроковій перспективі є насамперед інвестиції в інноваційні проекти, інфраструктуру та розвиток людського капіталу. Саме такі інвестиції створюють найбільш високий мультиплікативний ефект для економічного зростання та сприяють підвищенню адаптивних можливостей економічного потенціалу національної економіки в умовах сучасних змін.

Ефективне управління інвестиційним потенціалом в Україні гальмується також відсутністю комплексного стратегічного бачення розвитку економіки у довгостроковому періоді та слабкістю системних аналітичних механізмів формування інвестиційного балансу на різних рівнях (державному, секторальному, галузевому та регіональному). У цьому контексті погоджуємося з думкою Лещинського В.П., що «необхідною умовою вибору найбільш ефективних напрямів інвестиційної і структурної політики є створення єдиної методологічної основи для дослідження стану та перспектив розвитку економіки і відтворення інвестиційних ресурсів. Вона повинна забезпечити комплексний підхід до визначення об'єктивної потреби галузей у капітальних інвестиціях, а також можливостей суспільного виробництва щодо їхнього матеріально-речовинного наповнення, тобто потреби в устаткуванні, будівельно-монтажних роботах, найважливіших конструкційних матеріалах, виходячи з тенденцій і закономірностей науково-технічного прогресу, задач технічного переозброєння і відновлення виробничого апарату країни та відповідного науково-технічного і виробничого потенціалу галузей інвестиційного комплексу [7].

Висновки. Як показали результати проведеного дослідження, існує прямий мультиплікативний зв'язок між інвестиціями та зростанням ВВП в економіці, який послаблюється в умовах дестабілізації. Саме тому, першочерговими завданнями на сучасному етапі є пошук фінансової, зовнішньоекономічної, політичної та соціальної рівноваги, що дозволить забезпечити стабільні умови розвитку національної економіки та стимулюватиме приріст інвестиційного потенціалу за рахунок покращення інвестиційного клімату, детінізації економіки і припливу зовнішніх інвестицій.

Не менш важливим чинником економічного зростання та формування довгострокової економічної рівноваги в економіці є якісна структура інвестицій. Як показує досвід економічно розвинутих країн, пріоритетними напрямками використання інвестиційного потенціалу, що створюють базові підвалини конкурентоспроможної економіки є

інвестування у розвиток науки, техніки, людський капітал та інфраструктуру. Нажаль, в Україні впродовж останніх десятиліть, вказані сфери не виступали пріоритетами державної інвестиційної політики, що призвело до значного технологічного відставання переважної частини вітчизняних галузей на світовому ринку, значної втрати людського капіталу та утвердження моделі сировинно-орієнтованої економіки.

Бібліографічний список.

1. Сімків Л.Є. Вплив інвестиційних процесів на економічне зростання в Україні / Л.Є. Сімків, А. Даляк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету [електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/18-2016/24.pdf>.

2. Паршин Ю.І. Аналіз нерівномірностей розвитку національної економіки з визначенням ефектів акселератора і мультиплікатора / Ю.І. Паршин // Економічний простір.-2014.-№ 91.-С.50-62.

3. Харазішвілі Ю.М. Інвестиції: підхід до прогнозування / Ю.М. Харазішвілі, І.М. Назарага / Актуальні проблеми економіки.- 2012.-№9(135).-С.213-222.

4. Kahn R.F. (1931). The Relation of Home Investment to Unemployment. *Economic Journal*, XLI(June). – P.173-198.

5. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. –М.: Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Лещинський В.П. Загальна економічна ефективність та її вплив на розвиток інноваційного потенціалу галузей та регіонів / В.П. Лещинський / Державне будівництво.-2016.-№2.-С.1-6, с.4

8. Стегней, М. І. Систематизація факторів формування та резервів підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємства / М. І. Стегней, О. І. Єгорова, С. Г. Арнольд // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. – 2015. – Випуск 6. – С.495-497.

9. Стегней, М. І. Інвестиційно-інноваційні доміанти сталого розвитку територіальних одиниць / М. І. Стегней // Економіка та суспільство. – 2015. – №1. – С.56-61.

10. Стегней М.І. Державне регулювання інвестиційної сфери в період економічних трансформацій / М.І. Стегней, М.І. Паук, І.М. Козик // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки» №3 – 2014. м. Харків. С. 200-207.

11. Stehnei M. Conceptual approaches to the formation of regional food security strategy in the context of sustainable development/ M Stehnei, I.

Irtysheva, Y. Boiko, L. Rogatina, K. Khaustova// Problems and Perspectives in Management.-2018.- 16(4), 42-50. doi: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.04](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.04)

И.А. Крамаренко, Д.С. Войт, Л.О. Кравец. Эффективность использования инвестиционного потенциала национальной экономики в контексте влияния на экономический рост. Актуальность темы исследования обусловлена значительным сокращением совокупного инвестиционного потенциала, диспропорций инвестиционного обеспечения развития отдельных отраслей и регионов и закрепление тенденций сырьевыми ориентированной модели функционирования экономики. Исследована динамика мультипликатора и акселератора инвестиций в экономике Украины. Определено, что к основным причинам недостаточной эффективности капитального инвестирования в экономику является слабая ориентация инвестиционных вложений на стратегическое развитие предприятий и государства в целом. Доказано, что первоочередными задачами на современном этапе является поиск финансовой, внешнеэкономической, политической и социальной равновесия, что позволит обеспечить стабильные условия развития национальной экономики и стимулировать прирост инвестиционного потенциала за счет улучшения инвестиционного климата, детенизации экономики и притока внешних инвестиций.

Ключевые слова: национальная экономика, инвестиционный потенциал, мультипликатор инвестиций, экономический рост

I.S. Kramarenko, D.S. Voit, L.O. Kravez. Efficiency of using the investment potential of the national economy in the context of the impact on economic growth. The urgency of the research topic is due to a significant reduction in the aggregate investment potential, imbalances in investment support for the development of individual industries and regions, and consolidation of the trends of raw material-oriented model of functioning of the economy. The dynamics of the multiplier and accelerator of investments in the economy of Ukraine are researched. It is determined that the main reasons for insufficient efficiency of capital investment in the economy are the weak orientation of investment investments for strategic development of enterprises and the state as a whole. Much of the investment goes to short- and medium-term projects, or to the extensive reproduction of fixed assets as a result of a sufficiently serious level of physical wear and tear. It is proved that the priority tasks at the present stage are finding financial, foreign economic, political and social equilibrium that will ensure stable conditions for the development of the national economy and will stimulate the growth of investment potential by

improving the investment climate, shadowing the economy and inflow of foreign investments. An equally important factor in economic growth and the formation of long-term economic equilibrium in the economy is the qualitative structure of investments. As the experience of economically developed countries shows, investing in the development of science, technology, human capital and infrastructure is one of the priority directions of the use of investment potential, which creates the basic foundations of a competitive economy. Unfortunately, in Ukraine during the last decades, these spheres did not pursue the priorities of the state investment policy, which led to a significant technological lag of the vast majority of domestic industries in the world market, a significant loss of human capital and the establishment of a raw material-oriented economy model.

Key words: national economy, investment potential, multiplier of investments, economic growth

Стаття надійшла до редакції: 12.02.2019 р.

УДК 65.012:658.14:330.322

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-1-413

І.Б. Шевчук, д-р екон. наук, доцент

orcid.org/0000-0003-4386-3730

ibshevchuk@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка

А.В. Шевчук, д-р екон. наук, доцент

orcid.org/0000-0001-5466-5911

Черкаський державний технологічний університет

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У
РЕГІОНАХ УКРАЇНИ**

Актуальність теми дослідження обумовлена негативним впливом економіко-політичної ситуації в Україні на розвиток малого бізнесу в регіонах та на не виконання малими підприємствами основних